

Перспективи розробки питання форм організації влади знаходяться у полі дослідження локальних селянських республік періоду громадянської війни на Україні 1918-1921 рр.

Використана література:

1. Корольов Г. Баштанська повстанська республіка // Історія в школі. – 2003. – №4. – С. 2.
2. В огне гражданской войны: Сб. документов и материалов: 1918 – ноябрь 1920г. – Одесса, 1962. – 503 с.; Гражданская война на Украине 1918-1920: Сб. документов и материалов. – К., 1967. – Т. 2. – 918 с.; Николаевщина в годы иностранной военной интервенции и гражданской войны (март 1918 – декабрь 1920). – Херсон, 1962. – 407 с.
3. Октябрьские грозы. Сб. худ. очерков и воспоминаний. – Одесса, 1977. – 229 с.
4. Супруненко М. І. Боротьба трудящих України проти денікінщини. – К., 1979. – 287 с.; Супруненко Н. І. Очерки гражданской войны и иностранной интервенции на Украине. – М., 1966. – 455 с.; Супруненко М. І. – Україна в період іноземної воєнної інтервенції і громадянської війни. – К., 1957. – 343 с.
5. Баловий П.М. Війна без фронтів. – К., 1966. – 303 с.
6. Білан Ю.Я. Героїчна боротьба трудящих України проти внутрішньої контрреволюції та іноземних інтервентів у 1918 – 1920 рр. – К., 1957. – 48 с.
7. Алексашенко А.П. Партизанское движение в тылу Деникина в 1919г. // Решающие победы советского народа над интервентами и белогвардейцами в 1919г. – М., 1960. – С. 366-412.
8. Лихолат А.В. Розгром націоналістичної контрреволюції на Україні (1917-1922рр.). – К., 1955. – 663 с.
9. Білан Ю.Я. Вказ. праця. – С. 38.
10. История городов и сел УССР. Николаевская обл. – К., 1981. – С. 157.
11. Ресент О.П. У робітнях історичної науки. – К., 1999. – 352 с.; Рубльов О.С., Ресент О.П. Українські визвольні змагання 1917-1921 рр. – “Україна крізь віки” Т.10. – К., 1999. – 319 с.
12. Ресент О.П. Вказ. праця. – С. 234.
13. Котляр Ю.В. Повстанський рух селян Півдня України. Висунська і Баштанська республіки (1919-1920рр.) – Миколаїв, 1999. – 117 с.
14. Котляр Ю.В. Вказ. праця. – С. 80.
15. Кара-Мурза С.Г. Советская цивилизация.- Ч. 1. – М., 2002. – С. 64.
16. Голос Баштанщини. – 1999. – 17 вересня.
17. Державний архів Миколаївської області (далі – ДАМО), Ф. 940. – Оп. 1. – Спр. 210. – Арк. 3.
18. Там само, Арк. 4.
19. Шляхом Леніна. – 1989. – 20 квітня.
20. ДАМО, Ф. 940. – Оп. 2. – Спр. 35.- Арк. 9.
21. Там само.
22. ДАМО, Ф. 940. – Оп. 2. – Спр. 11. – Арк. 30.
23. Котляр Ю.В. Вказ. праця. – С. 68.
24. ДАМО, Ф. 940. – Оп. 2. – Спр. 11. – Арк. 30.
25. Котляр Ю.В. Вказ. праця. – С. 71.
26. Николаевский краеведческий музей. Путеводитель. – Одесса, 1980. – С. 48.

Плясецький О.

**ДІЯЛЬНІСТЬ ЦЕНТРАЛЬНОЇ КОМІСІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН
ПРИ ВУЦВК СЕРЕД КООПЕРАТИВНИХ ОБ'ЄДНАНЬ
НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШОСТЕЙ УРСР У 20 Р. ХХ СТ.**

Становлення громадських об'єднань національних меншин на території України розпочалось ще з ХІХ ст. і знаходилося під постійним контролем державних органів. Становлення більшовицької влади на теренах України ознаменувало новий етап розвитку громадських об'єднань національних меншин, але прагнення всебічного впливу і контролю з боку держави на них лише посилились.

Намагаючись якомога повніше охопити життя національних меншостей та їх об'єднань, 29 квітня 1924 року створюється Центральна Комісія Національних Меншин (ЦКНМ) при ВУЦВК, до компетенції якої входила законодавча ініціатива щодо життя національних меншостей, також “право опротестовувати перед ВУЦВКом та Раднаркомом постанови центральних та місцевих органів, що суперечили інтересам нацменшостей” [1]. Крім того, в положенні “про комісію в справах національних меншостей при ВУЦВК та її місцевих органах»окремим пунктом визначалась можливість Центральної Комісії Національних Меншин збирати всі відомості про існуючі на території УРСР національні меншини та їх різноманітні організації [2]. Все ж таки, компетенція Центральної Комісії Національних Меншин при ВУЦВК щодо громадських об'єднань національних меншостей була значно ширшою ніж збір відомостей, вона впливала з інших повноважень комісії, які в загальному вигляді стосувались будь-якої сфери життя національних меншостей.

Питання роботи Центральної Комісії Національних Меншин серед громадських об'єднань національних меншин торкалось і в плані роботи на 1924–1925 рр., а саме: передбачалась робота Центральної Комісії Національних Меншин зі сприяння господарському розвитку організації національних меншин.

При губернських і територіальних виконкомах рад організуються місцеві комісії і бюро Центральної Комісії Національних Меншин, головним завданням яких було погодження роботи адміністративних господарських, культурно-освітніх установ, різних громадських організацій із забезпечення інтересів національних меншин [3].

В галузі сприяння Центральної Комісії Національних Меншин господарському розвитку кооперації та окремих господарств національних меншин перед Комісією ставилися завдання залучення містечкових євреїв до землеробства (сприяння реєстрації об'єднань, обстеження господарств з метою запобігання кризовим явищам); пріоритетного розвитку кооперативної форми господарювання, зокрема, універсальної сільськогосподарської кооперації у місцях компактного проживання національних меншин. Спільно з “Сільським Господарем ” та Українбанком організувати курси підвищення кваліфікації для керівних працівників господарських громадських організації національних меншин (програма перепідготовки голів сільськогосподарських кредитних товариств тощо); сприяння організації сільських товариств взаємодопомоги у національних селах.

Новий етап в діяльності Центральної Комісії Національних Меншин при ВУЦВК розпочався 29 лютого 1928 року, коли ВУЦВК затвердив нове положення про Центральну Комісію Національних Меншин та її місцеві органи. Функції комісії значно розширилися і конкретизувались. Їй надавалося право сприяти діяльності кооперативних та інших громадських об'єднань в національних округах, районах [4].

Треба відмітити, що аграрний характер господарства в УРСР і переважання частки сільського населення над міським, в тому числі й національних меншостей (виключення становили євреї), створило передумови розвитку сільських громадських об'єднань, основою якої була кооперація. Селянська кооперація, починаючи з 1924 р. найбільш активно розвивалась у німецьких колоніях. У жовтні 1924 р. тут налічувалось 31 сільськогосподарське товариство, а наприкінці 1926 р. – 58 товариств з 15 тис. членів [5]. Одним з найбільших об'єднань німців можна назвати Союз Голандських Вихідців (далі СГО). Діяльність СГО привертала увагу багатьох державних структур, а з 1924 року і ЦКНМ.

Так, з 16 липня 1924 р. на засіданні малої президії ВУЦВК були заслухані “конкретні пропозиції Комісії національних меншин та комісії по обстеженню менонітських поселень в Катеринославській і Донецькій губерніях”. Для розробки цих пропозицій Центральна Комісія Національних Меншин відряджала своїх членів для проведення обстежень СГО. На цьому засіданні було визнано діяльність СГО бажаною і пропонувалось влити це об’єднання як автономну секцію в сільськогосподарську республіканську кооперацію, а також надати пільги і посилити нагляд за їх розвитком [6]. Крім того, регіональні осередки ЦКНМ теж регулярно проводили обстеження СГО, про що звітувались перед керівництвом. Наприклад, Бюро нацменшин при Катеринославському губвиконкомі в вересні 1924 р. звітувала про діяльність СГО [7].

Посилення тиску на СГО з боку Центральної Комісії Національних Меншин відбулось з 1925 року. Наприклад, в зверненні Центральної Комісії Національних Меншин при ВУЦВК до ВРНГ УСРР з клопотанням “про надання Вальдгеймському кредитному кооперативному товариству права оренди землі та позбавлення його СГО”, де прямо вказувалось, що “Вальдгеймське сільськогосподарське кредитове товариство об’єднує більш пролетарський елемент, ніж СГО, а також з цілого ряду інших міркувань Центральна Комісія Національних Меншин гадає більш доцільним здати вищезгадані ділянки сільськогосподарському кредитовому кооперативному товариству” [8].

Не дивлячись на щільний контроль з боку держави, німецькі товариства продовжували лідувати в участі в кооперації. В липні 1928 р. “Сільський господар” разом з “Укрсільбанком” провели обстеження 10 кредитних товариств у дев’яти округах. З усіх селянських господарств, окрім українських, найбільшу участь в кооперації брали німецькі селяни-колоністи. Вони становили 6% молочарських, 2,6% птахівничих, 7,1% плодоовочевих, 10% членів товариств по збуту технічних культур. Весною 1929 р. в Одеській окрузі діяло 6 німецьких кооперативних товариств, які об’єднували 66% господарств [9].

Високу активність Центральної Комісії Національних Меншин проявляли і серед товариств єврейського населення. Будучи третьою за кількістю населення нацією (1574 391) [10], євреї активно створювали власні об’єднання. Наприкінці 1927 р., за неповними даними, діяло лише у Запорізькій окрузі 3 єврейські сільськогосподарські товариства, а на початку 1928 р. кооперативами було охоплено 89,5% євреїв-поселенців, що надавали перевагу кустарно-промисловим товариствам [11].

Питання щодо єврейських об’єднань розглядались на багатьох засіданнях Центральної Комісії Національних Меншин (ЦКНМ). Навіть в плані ЦКНМ на 1924–1925 рр. окремим пунктом стояло питання організації разом з Наркомземом реєстрації єврейських сільськогосподарських об’єднань, а також порядок переселення на відведені з цієї метою 35 тис. десятин з держфондів Катеринославської і Одеської губерній. Ставилось питання організації фінансування та кредитування цієї кампанії [12].

ЦКНМ розглядали різноманітні звернення, заяви, тощо, багатьох громадських об’єднань про дозвіл на переселення. Цікавим є засідання Центральної Комісії Національних Меншин від 24 вересня 1924 р., на якому розглядалась заява уповноваженого від єврейського сільськогосподарського товариства “Червоний орч” про дозвіл на переселення на вільні землі колонії “Весела” Гуляйпільського району на Катеринославщині [13].

Окремо треба звернути увагу на право Центральної Комісії Національних Меншин затверджувати устави громадських об’єднань національних меншин. Наприклад, в

20 березня 1925 року комісія нацмену розглядала устав землеробської робітничої асоціації “Езра” [14]. Метою цього об’єднання було визначено “відволікання євреїв від торгової діяльності, якою вони вимушені були присвячувати себе в час безправ’я на самодержавно-панській режимі і залученню їх до землеробської та взагалі до виробничої праці” [15]. Але, в наслідок того, що вже існувало товариство, яке виконувало подібні функції (ОЗЕРТ), Центральна Комісія Національних Меншин вирішила недоцільним організацію цього товариства та затвердженні його уставу [16].

Таким чином, Центральна Комісія Національних Меншин при ВУЦВК проводила активну роботу серед різноманітних громадських об’єднань, що було можливим за наявності відповідних компетенцій, які були зафіксовані якщо не в прямій формі, то мали виходити з інших повноважень, що стосувалися будь-якої сфери життя національних меншостей.

Використана література:

1. Журба М.А. Етнонаціональні та міжнародні аспекти діяльності громадських об’єднань українського села (20-30 рр. XX ст.) – К.: Науковий світ, 2002. – С. 111-112.
2. Центральний Державний Архів Вищих Органів України (далі ЦДАВО України). – Ф.413. – Оп.1. – Спр. 28. – Арк 4.
3. Журба М.А. Етнонаціональні та міжнародні аспекти діяльності громадських об’єднань українського села (20-30 рр. XX ст.) – К.: Науковий світ, 2002. – С. 112.
4. Там само – С. 112.
5. Марочко В.І. Українська селянська кооперація історико-теоретичний аспект (1861-1929 рр.). – К., 1995. – С. 129.
6. ЦДАВО України. – Ф.413. – Оп.2. – Спр.10. – Арк. 107-110.
7. ЦДАВО України. – Ф.413. – Оп.1. – Спр.17. – Арк 91.
8. Союз менонітів України (1921–1927): збірник документів і матеріалів. Упорядник Марочко В.І. – К.: 2000 р. – С. 79.
9. Марочко В.І. Українська селянська кооперація історико-теоретичний аспект (1361-1929 рр.) – К., 1995. – С. 131.
10. Короткі підсумки перепису населення України 17 грудня року 1926. Центральне статистичне управління УСРР. – Том 5. – Вип. 2. – Серія 1. Демографія. – Харків, 1928 р.
11. Марочко В.І. Українська селянська кооперація історико-теоретичний аспект (1861-1929 рр.) – К., 1995. – С. 131.
12. ЦДАВО України – Ф. 413. – Оп. 1. – Спр. 10. – Арк. 94.
13. ЦДАВО України – Ф. 413. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 15.
14. ЦДАВО України – Ф. 413. – Оп. 1. – Спр. 41. – Арк. 36.
15. ЦДАВО України – Ф. 413 – Оп. 1. – Спр. 41. – Арк. 18.
16. ЦДАВО України – Ф. 413. – Оп. 1. – Спр. 41. – Арк. 36.

Потанова О.

ПОЛІТИКА БІЛЬШОВИЦЬКОЇ ВЛАДИ ЩОДО ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ І ВІРУЮЧИХ В УКРАЇНІ В 20–30-ТІ РР. XX СТ. (НА МАТЕРІАЛАХ ПІВНІЧНО-СХІДНОГО РЕГІОНУ)

Останнім часом в Україні стала помітною тенденція до відродження релігійності в суспільстві, яка була придушена і яку намагалися витравити за часів тоталітаризму. Набуває актуальності малодосліджене питання дотримання радянською владою прав і свобод віруючих громадян і духовенства, задекларованих в Конституції УРСР. Історіографія проблеми представлена незначною кількістю робіт. На особливу увагу заслуговують праці